

זוטרות

הערות להערות על הקערית הכפולה מתל-אביב

הערותיהם של מרת ר. עמירן ומר מ. דותן על דבר "הקערית הכפולה", שנתפרסמו בידיעות י"ז, ג'—ד', מעידות על העניין הרב שעורר כלי זה; ואין תימה בדבר, שהרי התלבטו בבעיה זו חוקרים רבים, שביקשו לקבוע את תפקידם של הכלים הדומים לכלי זה, שנתגלו קודם-לכן בכמה מקומות שבארץ.

קוראי ידיעות בוודאי יזכרו את דעתו של כותב הטורים האלה, שבמאמרו (ידיעות ט"ז, ג'—ד') הגיע לכלל מסקנה, שאין כלי זה אלא גר.

מרת עמירן סבורה, שאין מקום להשוות את הקערית הכפולה מתל-אביב אל הקעריות הכפולות שנתגלו במסובות דומות בתל-א-נצבה, לפי שאין בין שני הכלים הללו דמיון מוחלט, שבקעריות שנמצאו בתל-א-נצבה הקערית הפנימית קבועה על הדופן הפנימית של הקערית החיצונית, ואילו בכלי שנמצא בתל-אביב הקערית הפנימית קבועה במרכזה של הקערית החיצונית. טענה זו כבר הקדמתי לה תשובה במאמרי הנ"ל, שאין חשיבות לדבר, באיזה מקום הקערה הפנימית קבועה, אם על דופנה הפנימית של הקערה החיצונית או במרכזה של זו — העיקר הוא שהיא קבועה בתוכה, שזו קערית בתוך קערית. כנגד זה תמוה בעיני הדמיון שמרת עמירן מוצאת בין שני האיברים המרכיבים את הקערית והספל לבין שני האיברים המרכיבים את הקובעת.

מרת עמירן אומרת, שמסקנתי הכללית שכל הקערות הכפולות נרות הם, ואפילו אין נקבים בדפנות הקערות הפנימיות שלהן — יש בה משום סתירה הגיונית למה שאמרתי על הקערית מתל-אביב, שפעולתה קשורה בנקב המחבר את שתי הקעריות "כלים שלובים", שמכוחם המים מרימים את שכבת השמן למעלה. תמהני, אם הקורא שקרא את דברי עד סופם, מצא בהם שום סתירה, שהרי בפירושו הנחתי שהיו נרות בעלי נקב וגם נרות בלא נקב (עי' במאמרי הנ"ל, הערה 7). והוא הדין לתמיהתה האחרת של מרת עמירן, כלום אפשר שהכלים מסוג "הקערית והספל" של תקופת הברונזה המאוחרת שימשו נרות. בעוד הנרות של אותה תקופה שאין שום ספק בתכלית שימושם ידועים לנו. גם על קושיה זו אני משיב, שאפשר היו שני סוגי נרות משמשים זה בצד זה. והרי גם מרת עמירן, הסבורה שכלי זה מקטר הוא, בעל כורחה היא אומרת, שהוא "אחד מן הסוגים המרובים של מקטרים", ומה נשתנה המקטר שריבוי הצורות יפה לו, מן הנר שהוא חייב להיות אחד ויחיד בצורתו? ולעניין הדוגמה מס' 6 ממגידו (שם, עמ' 146), שמרת עמירן מביאה אותה ברשימתה — הרי כל המתבונן באותו ציור יכיר על-נקלה, שאין הוא אלא מקטר העומד על כן בעל חלונות, המוכר לנו כבר מתקופות קדומות, למן התקופה הכאלקוליתית לכל הפחות. ולא עוד אלא שהקערית החיצונית במקטר זה שטוחה למדי ואין בה בית-קיבול לנוזלים, ומכאן שה"ספל" (היינו הקערית הפנימית) לא היה בו מקום אלא לסמים יבשים בלבד. ולא כן

הדוגמאות מס' 4 ומס' 5, אף-על-פי שבהן השפה העליונה של הספל גבוהה במקצת משפת הקערית.

ועתה לעניין הפיח. מה שכתבתי על הנר מאשדוד (במאמרי הנ"ל, הערה 7) לא היה אלא תגובה על סברתם של החופרים מלכיש, שאמרו על הכלים מטיפוס "הקערית-הספל" של תקופת הברונזה המאוחרת שנתגלו במקדש בלכיש, שאין הם נרות, לפי שאין עליהם סימני פיח¹. לפי דעתי אין הפיח שעל שפות הספלים של הכלים הללו או שעל הקערית החיצונית שלהם מעיד כלום על טיבם של הכלים. שהרי אין בכלים הללו מקום קבוע לפתילה, והיא צפה על פני השמן, ולפיכך עלולה היא לסיים את חייה ליד כל חלק מחלקי הספל ולא לעולם היא משחירה את מקום תנוחתה האחרון; פעמים היו מעבירים אותה קודם דעיכתה מן הספל אל הקערית החיצונית, כדי שתכבה שם. אף ראוי לציין, שפעמים הרבה אין אנו מוצאים סימני בעירה ופיח אפילו על הנרות המאוחרים, שבהם מקום הפתילה קבוע ומצומצם ביותר. ומכאן מסקנה הגיונית, שאין בסימני הפיח משום עדות על תפקידו של הכלי.

ובזה כבר ניתנה תשובה גם על הנימוק המכריע של מר דותן כנגד זיהוי הקערית הכפולה כנר — היינו חוסר סימני הפיח על הדפנות של כמה וכמה מהדוגמאות הללו.

ההנחה שהקערית הכפולה היא כלי-נסך, שמר דותן סומך את ידו עליה, אינה מסתברת. לדעתי לא היו עושים כלים מיוחדים לצורך זה, והיו משתמשים לתכלית זו בכלים מכל המינים, כגון בזיק, קובעת, צפחת, פך, קערה או סיר. במבנה I של המקדש בלכיש מצאו החופרים הרבה צפחות-משאוב, ששימשו לדעתם לצורכי נסך ואילו במבנים II ו-III תופסים כנראה את מקומם של אלה הבזיכים והקובעות, שמספרם בשכבות אלו מרובה על מספרם במבנה II². ועוד ראוי ליתן את הדעת על פרט זה, שכמות היין לנסך שהיו בני-ישראל מצווים עליה (וכנראה אין בכך משום הפלגה להגיה, שכמות זו היתה מקובלת גם על שאר עמים שבמזרח) היא רביעית ההין, היינו כליטר וחצי³, ואילו רוב "הקעריות הכפולות" ו"הקעריות והספלים" שיעור נפחן מועט אפילו ממחצית הליטר. ולפיכך אין טעם לשער, שכלים אלו שימשו לצורכי נסך, כל זמן שאין בידנו נימוקים מוכיחים יותר מן הנימוקים שהביאו בעלי דעה זו עד עכשיו.

י. קפלן

(1) עי' Lachish II, p. 41.

(2) עי' למשל, Lachish II, p. 32, שהחוקרים אומרים על הצפחת שהיתה כלי נסך. אף עי' שם, הלוח XLVIIA, המראה את תפוצתם של הבזיכים במבנים השונים.

(3) שמות כ"ט, מ'. הין שיעורו שישה ליטר וחצי בקירוב.